

60. Arap edebiyatında Tabakât geleneği: İbn Ma'sûm el-Medenî'nin Sulâfetu'l-Asr adlı eseri çerçevesinde bir inceleme

Abdullah GÜMÜŞSOY¹

APA: Gümüşsoy, A. (2023). Arap edebiyatında Tabakât geleneği: İbn Ma'sûm el-Medenî'nin Sulâfetu'l-Asr adlı eseri çerçevesinde bir inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 1024-1041. DOI: 10.29000/rumelide.1369140.

Öz

Hicrî II. Yüzyıldan itibaren Arap Dili ve Edebiyatı alanında başlayan tedvin çalışmalarıyla fıkıh, hadis, tefsir, tarih vb. çeşitli ilim dallarında olduğu gibi edebî alanlarda da önemli eserler yazılmıştır. Farklı ilmi disiplinlere özgü eserler yazarak dönemlerinde ayırcı nitelikleriyle öne çıkmış ve ilmi birikimlerini ispatlamış âlim, şair, sanatkâr ve ediplerin hayatlarına dair bilgileri kronolojik olarak veya künyeye veya coğrafi bölgelere taksim ederek ya da başka birtakım kriterlere göre derlenmiş tabakât adı altında biyografik eserlerden oluşan telif geleneği yaygınlaşarak gelişim göstermiştir. Bu araştırmada XVII. yüzyılda yaşamış önemli bir Arap edebiyatçısı ve şairi olan İbn Ma'sûm el-Medenî'nin bahsi geçen telif geleneğinde kaleme aldığı *Sulâfetu'l-Asr* adlı eseri bağlamında şairin ilmi kişiliğinin yanı sıra söz konusu alana dair katkısı ve eserinin rolü ele alınmıştır. Makale giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Arap Edebiyatı'nda önemli bir yeri olan tabakât türü telif geleneğinin doğuşu ve gelişim süreci hakkında özet bilgiler sunulacaktır. Birinci bölümde İbn Ma'sûm el-Medenî'nin hayatı, ilmi kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler sunulacaktır. İkinci ve son bölümde ise İbn Ma'sûm el-Medenî'nin "*Sulâfetu'l-Asr*" adlı eserinin içeriği, örnekler eşliğinde yöntem ve üslubu, ilmi değeri, Arap Dili ve Edebiyatına söz konusu sahada sağlamış olduğu katkıları incelenecektir. Yine bu bölümde, müellifin eserine yaşadıkları şehir ve coğrafi bölgelere göre tasnif ederek aldığı şairlerin isimleri, araştırmacılara rehberlik yapabileceği düşüncesiyle liste halinde sunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Arap Edebiyatı, Tabakât, Biyografi, İbn Ma'sûm, Şair

The tradition of *Tabaqât* in Arabic literature: A study in the framework of İbn Ma'sûm al-Madanî's "Sulâfetu'l-Asr"

Abstract

Since the 2nd century Hijri, important works have been written in literary fields as well as in various branches of science such as fiqh, hadith, interpretation, history, etc., with the compilation studies that started in the field of Arabic Language and Literature. Knowledge of the lives of scholars, poets, artists and writers who stood out with their distinctive qualities and proved their scientific knowledge by writing works specific to different scientific disciplines, with tradition of copyright, which consists of biographical works under the name of *tabakât* (all the floors of a literary structure or all the parts that make up the whole), has developed and spread chronologically or according to some other criteria, such as dividing it into imprint or geographical regions. In this research, it was included in the work called *Sulâfetu'l-Asr*, which was written in the tradition of the aforementioned copyright, by İbn Ma'sum al-Medeni, an important Arab writer and poet who lived in the 17th century, in addition

¹ Dr. Eğitim Görevlisi, Diyanet Akademi Dini İhtisas Eğitim Merkezi (Ankara, Türkiye), abdgumussoy@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3002-1094 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 17.08.2023-kabul tarihi: 20.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1369140]

to the scientific personality of the poet, his contribution to the field and the role of his work are discussed. The article consists of introductory and two parts. In the introductory part, information about the life, scientific personality and works of Ibn Ma'sûm al-Medeni, as well as summary information about the genre of tabakât, which has an important place in Arabic Literature, the birth and development process of the copyright tradition will be presented. In the second and last part, the content of Ibn Ma'sûm al-Medeni's work called "Sulâfetu'l-Asr", its method and style with examples, its scientific value, its contributions to Arabic Language and Literature in the aforementioned field will be examined. Again in this section, the names of the poets, which the author has classified according to the city and geographical regions they live in, will be presented in a list with the idea that it can guide the researchers.

Keywords: Arabic literature, tabaqât, biography, İbn Ma'sûm, poet

Giriş

Tabakât الطبقات kelimesi sözlükte “derece, mertebe, iki şeyin birbiriyle uyuşması, konum bakımından örtüşmesi anlamına gelen “Tabak” الطبق kelimesinin çoğuludur.² Bilginin, ilmin nesilden nesile aktarılması amacıyla çeşitli ilim dallarında bilgi ve eser üretmiş âlim, edip, şair, düşünür ve sanatkarlar gibi ayırtıcı birtakım özelliklere sahip kişiler ve eserleri hakkında bilgiler sunmak gayesiyle oluşturulan telif türüne genel olarak Tabakât adı verilmiştir.³ İslâmî ilimler alanında bir kavram olarak kullanılmaya başlanması, hicrî II. yüzyılın başlarında özellikle hadis ilminde isnad için bir yöntem olarak eleştirinin gelişimi ile birlikte ortaya çıkmıştır.⁴ Özellikle hicrî II. yüzyıldan itibaren başlayarak yayılan tedvin (yazma) faaliyetlerinin neticesinde tefsir, fıkıh, hadis, gibi temel İslam bilimleri alanını oluşturan çeşitli ilim dallarında eserler dikkat çekmeye başlamıştır. Bu tarz eserlerin yanı sıra tabakât kelimesinin izafe edildiği *Tabakâtu'l-Huffâz*, *Tabakâtu'l-Müfessirîn*, *Tabakâtu'l-Kurrâ*, *Tabakâtu'l-Fukahâ*, *Tabakâtu'l-Etbbâ*, *Tabakâtu's-Şu'arâ'* şeklinde isimlendirilmiş ve muhteva olarak biyografi özelliği taşıyan eserler de tedvin edilmeye başlamıştır. Farklı ilim dallarına ait yazarlar için oluşturulan tabakât türü eserler bu makalenin kapsamı dışında olduğu için bu çalışmada Arap edebiyatına dair şair, edip, lügat ve nahiv âlimlerinin biyografilerine dair oluşturulan tabakât türü telif geleneği üzerinde durulacaktır.

Arap edebiyatına dair şair, edip, nahiv ve lügat âlimlerinin biyografik bilgilerini içeren ve tabakât adını taşıyan çok sayıda eser ilk dönemlerden itibaren kaleme alınmaya başlamıştır. Bu sahada günümüze ulaşan en eski kaynaklardan biri olarak kabul edilen *Tabakâtu Fuhûli's-Şu'arâ'* adlı eserinde İbn Sellâm el-Cumahî (ö. 231/846) Arap şairlerini edebî maharetleri açısından en iyiden kötüye doğru sıralamış ve yaşadıkları dönem açısından Câhiliyye, muhadramûn ve İslâmiyyûn dönemlerine ayırarak toplamda 114 şair hakkında bilgiler zikretmiştir.⁵ İbn Sellâm el-Cumahî'den sonra Tabakât ismiyle bu sahada görülen ikinci örnek, bir hiciv şairi olan Di'bil b. Ali el-Huzâ'î'ye (ö. 246/860) ait *Tabakâtu's-Şu'arâ'* adlı eserdir. Di'bil bu eserinde câhiliyye döneminden kendi dönemine kadar yaşamış şairleri ele alarak ikinci derecedeki şairlere de yer vermiştir.⁶ İbn Kuteybe (ö. 276/889) *Tabakâtu's- Şu'arâ'* adıyla da meşhur olmuş *eş-Şi'r ve's- Şu'arâ'* adlı eserinde şiir ve çeşitleri hakkında bir giriş yaptıktan sonra “evâilu's-şu'arâ'” başlığı ile bir kategori belirlemiş ve ardından toplamda 206 şairi Câhiliyye, İslâmiyye, Emevîler ve Abbâsîler şeklinde sınıflandırarak biyografik bilgilerin yanı sıra şiirlerinden de örnekler sunmuştur.⁷

² İbn Manzûr, (1994), *Lisânu'l-Arab*, 10/209.

³ Durmuş, İsmail, (2010), “Tabakât”, *DİA*, c. 39, s. 288.

⁴ Büşye, Muhammed Şâfi'î Miftâh, (2012), *Kutubu't-Tabakât: Zuhûruhâ ve Devruhâ ve Muhtevâhâ ve Hasâisuhâ*, s. 54.

⁵ el-Cumahî, İbn Sellâm, (2001), *Tabakâtu fuhûli's-şu'arâ'*, thk. Mahmud Muhammed Şakir, c. I-II.

⁶ el-Huzâ'î, Di'bil b. Ali, (1962), *Dîvânu Di'bil*, Matbaatu'l-Âdâb, s. 25-27.

⁷ İbn Kuteybe, (2007), *eş-Şi'r ve's- şu'arâ'*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Dâru'l-Meârif.

Aynı zamanda Abbâsî halifelerinden olan şair ve edip İbnu'l-Mu'tez (ö. 296/908) *Tabakâtu's-Şu'arâ'il-Muhdesîn* ismini verdiği eserinde Abbâsîlerin kuruluşundan kendi dönemine kadar geçmiş şairlerin biyografilerine ve şiirlerinden örneklere yer vermiştir.⁸

Cemheratu Eş'âri'l-'Arab adlı eseriyle Ebû Zeyd el-Kureşî (ö. 170/786 ?!)⁹ şairleri meşhur kasidelerine göre yedi tabaka olarak sınıflandırmış, her tabakadaki yedi şairi meşhur kasideleriyle birlikte zikretmiştir. Câhiliyye dönemine ait yirmi üç adet, muhadramûn dönemine ait on altı adet, İslâmî döneme ait on adet en güzel şiirlerden seçilerek oluşturulan eser Arap edebiyatı tarihi ile ilgili gerek Câhiliyye dönemine dair gerekse İslâmiyet sonrası dönemlere dair ictimâî hayat hakkında önemli bilgileri ihtiva etmektedir.¹⁰ Kitap isimlendirmesinde tabakât kelimesi geçmemekle birlikte aynı amaçla ve benzeri usullerle yazılmış bir diğer eser Abdulkâdir el-Bağdâdî'ye (ö. 1093/1682) ait *Hizânetu'l-Edeb* adlı eserdir. Arap dili, tarihi ve edebiyatı alanında çalışanlar için daima başvurulacak güvenilir bir ansiklopedik kaynak niteliği taşıyan bu eserde müellif, şairleri Câhiliyye, muhadramûn, İslâmiyet ve muvelledûn (muhdesûn) dönemi şairleri şeklinde tabakalara ayırmış ve bu şairlerin şiirlerini istişhâd niteliği (lûgat ve nahiv kurallarını destekleyici delil olma niteliği) taşıyıp taşımadıkları yönünden değerlendirmeye tabi tutmuştur. Yapmış olduğu değerlendirmede kudemâ olarak nitelediği ilk iki döneme yani Câhiliyye ve muhadramûn dönemine ait şiirlerle istişhâd edileceği hususunda ittifak olduğunu, üçüncü tabakaya ait olan İslâmiyet dönemi şairlere ait şiirlerin ihtiyatla şahid kabul edilebileceğini belirtirken dördüncü tabaka olan muhdesûn dönemi şiirlerle istişhâda izin verilemeyeceğini belirtmiştir.¹¹

Şairleri doğup yetiştikleri coğrafi bölgelere göre sınıflandıran tabakât türünde yazılmış eserler de vardır. Bu tarzda yazılmış tabakât türü eserlerde şairler Hicaz şairleri, Mekke-Medine şairleri, Suriye şairleri, Irak şairleri, Mısır şairleri, Yemen şairleri, Endülüs şairleri, Hârizm şairleri gibi bölge ve mekan isimlerine göre tasnife tabi tutulmuştur. Bu tarzda yazılmış eserlerin meşhur olanları genellikle birbirinin tetimmesi (tamamlayıcısı) niteliğindedir. Bu alanda yazılmış ve isminde tabakât kelimesi kullanılmamış olup şöhret bulan eserlerin başlıcaları şunlardır: Seâlibî, (ö. 429/1038) *Yetîmetu'd-Dehr*, İmâduddîn el-İsfahânî, (ö. 597/1201) *Harîdatu'l-Kasr*, Şehâbeddîn el-Hafâcî, (ö. 1069/1659) *Reyhânetu'l-Elibbâ*, Muhibbî, (ö. 1111/1699) *Nefhatu'r-Rayhâne* ve bu çalışmanın mihverini oluşturan İbn Ma'sûm el-Medenî'nin (ö. 1120/1708) *Sulâfetu'l-Asr* adlı eseri. Bu alanda yazılmış daha birçok eser olmasına rağmen burada kronolojik sıraya göre zikredilen bu eserler, alanında en şöhret bulmuş eserler olup genellikle Seâlibî'nin *Yetîmetu'd-Dehr*'inin etkisinde kalarak veya bu esere zeyl ve tetimme tarzında yazılmış eserlerdir.

Bu konuda dikkati çeken bir diğer tasnif türü ise kadın şairlere dair müstakil olarak yazılmış, kadın şairlerin biyografilerini ve şiirlerini içeren eserlerdir.¹² Bu tarzda yazılmış eserlere örnek olarak şunları zikretmek mümkündür: İbn Kuteybe (ö. 276/889), *Kitâbu'n-Nisâ ve'l-Gazel*, Hârûn b. 'Alî b. Yahyâ el-

⁸ İbnu'l-Mu'tez, Ebu'l-Abbâs Abdullah b. Muhammed, (1976), *Tabakâtu's- şu'arâ'il-muhdesîn*, thk. Abdussettâr Ahmed Ferâc, Dâru'l-Meârif.

⁹ Ebû Zeyd el-Kureşî'nin hayatı hakkında bilgi bulunmadığı gibi hangi yüzyılda yaşadığı konusunda da farklı görüşler vardır. Hicrî II. veya III. yüzyılda yaşadığını kabul edenler olmakla birlikte IV veya V. yüzyıllarda yaşadığını iddia edenler de vardır. (Çöğenli M. Sadi, (1993), "Cemheretü eş'âri'l-'Arab", *DİA*, VII, 324.) el-Kureşî'ye dair yukarıda verilen vefat tarihi 9 nolu dipnotta verilen eserin neşredeni tarafından mukaddime bölümünde verilmektedir.

¹⁰ Ebû Zeyd el-Kureşî, (2013), *Cemheretü eş'âri'l-'Arab*, thk. Salâhuddîn el-Hevvârî, el-Mektebetu'l-'Asriyye.

¹¹ el-Bağdâdî, Abdulkâdir, (1997), *Hizânetu'l-edeb*, thk. Abdusselâm Hârûn, Mektebetu'l-Hancı, I-XII.

¹² Sezgin, Fuat, (1991), *G.A.S. / Târihu't-Turâs el-'Arabî*, M. Fehmi Hicâzî, İdâretu's-Sekâfe ve'n-Neşr bi'l-Câmi'a, II/162-163.

Müneccim (ö. 288/901), *Kitâbu Ahbârî'n-Nisâ'*, Ebu'l-Ferac el-İsfahânî (ö. 356/967), *Kitâbu'l-İmâ' eş-Şevâ'ir*, Nâcî b. Abdulvâhid b. et-Tarrâh (ö. 720/1320), *Kitâbu'n-Nisâ' eş-Şevâ'ir*.¹³

Farklı ilmî disiplinlere dair, örneğin fıkıh âlimleri, hadis, lügat ve nahiv âlimleri, filozof, tabip vb. daha bir çok alana dair tasnifler yapılarak biyografi türünde çok sayıda eserin kaleme alınmasında, İslâm dininin temel kaynaklarını oluşturan Kur'an-ı Kerim ve hadislerde ilmi ve ilim adamlarını öven:

Kulları içinde ancak âlimler Allah'a karşı haşyet duyarlar, (Fâtır, 28) *إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ*

De ki: Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? (Zümer, 9), *قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ*

Âlimler Peygamberlerin vârisleridirler. (Tirmizi, İlim, 19) *الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ*

tarzı ifadelerin büyük rol oynadığını, alimlerin isimlerini kalıcı kılma ve varis olarak bıraktıkları ilmi gelecek nesillere aktarma düşüncesinin önemli bir motivasyon kaynağı oluşturduğunu söylemek mümkündür.

1. İbn Ma'sûm el-Medenî'nin hayatı, ilmî kişiliği ve eserleri

1.1. Hayatı

Asıl adı Sadrüddîn Ali Hân b. Nizâmüddîn Ahmed b. Muhammed Ma'sûm el-Huseynî el-Medenî'dir. ¹⁴ Aslen Şirazlı olup Medine'ye yerleşen bir aileye mensuptur. Nesebi baba tarafından felsefe, kelâm, mantık, astronomi ve matematik âlimi Mir Gıyâseddin Mansûr (ö. 949/1542) ile filozof Sadreddîn Şîrâzî'ye (ö. 1050/1641) ulaşır. Kendi eserlerindeki ifadelerinde nesebinin Hz. Hüseyin'in torunu Zeyd b. Ali Zeynelâbidîn'e ulaştığını belirtir.¹⁵ İbn Ma'sûm'un annesi, o dönemde Hicaz bölgesinde yaşayan Şâfîilerin imamı Ahmed el-Menûfî'nin kızıdır.¹⁶ el-Medenî 15 Cemâziyevvel 1052 tarihinde (11 Ağustos 1642) dünyaya geldi.¹⁷ Doğum yeri hususunda farklı bilgiler olmakla birlikte tercih edilen görüşe göre İbn Ma'sûm Medine'de dünyaya gelmiştir. Mekke'de doğduğunu savunlar da vardır.¹⁸ Şiirlerinde doğum yerini Medine olarak zikretmesi, kaynakların çoğunlukla doğum yerinin Medine olarak tercih edilmesinde etkili olmuştur. [Serî']:

فَأَيْهَا لِي سَابِقًا مَوْلِدًا

وَبَوَلَّتِي طَيْبَةً مَوْطِنًا

Beni yurt olarak Taybe'ye (Medîne'ye) yerleştirdi. Çünkü o benim doğduğum yerdir.¹⁹

İbn Ma'sûm el-Medenî'nin çocukluk ve gençlik yıllarına dair kaynaklarda detaylı bilgi olmamakla birlikte gençlik çağına kadar doğduğu şehir Medîne'de ve ilim tahsili için gittiği Mekke'de ikâmet ettiği anlaşılmaktadır. Haydarâbâd Sultanı Abdullah Kutubşah İbn Ma'sûm'un babasını nâibu's-saltana olarak görevlendirmek üzere davet etmesi ve babasının 1054/1644 yılında Medine'den ayrılması üzerine İbn Ma'sûm Medine'de ailesiyle kaldı ve tahsiline bir müddet Medîne'de, daha sonra da Mekke'de devam

¹³ Subaşı, Derya Adalar, (2021), "Arap Edebiyatında Tabakât Türününün Gelişimi", *AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Doğu Dilleri Dergisi*, c. VI, s. 40.

¹⁴ Zirikli, (1980), *el-A'lâm*, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, IV, 258.

¹⁵ İbn Ma'sûm, (1988), *Sülvetu'l-Ğarîb*, thk. Şâkir Hâdi Şükür, Âlemu'l-Kutub, s. 84-85.

¹⁶ Öz, Mustafa, (1999), "İbn Ma'sûm", *DİA*, XX, 172.

¹⁷ el-Kummî, Abbâs, (2005), *Sefînetu'l-Bihâr ve Medînetu'l-Hukmi ve'l-Êsêr*, thk. Mecme'u'l-Buhûsî'l İslâmiyye, s. 246.

¹⁸ Zirikli, (1980), *el-A'lâm*, IV, 258.

¹⁹ İbn Ma'sûm, (1988), *Divânu İbn Ma'sûm*, thk. Şâkir Hâdi Şükür, Âlemu'l-Kutub, s. 137.

etti.²⁰ Arap Dili ve İslâmî ilimlere dair ilk eğitimini burada aldıktan sonra babasının daveti üzerine milâdî 1066 yılında Mekke'den ayrılarak Hindistan yolculuğuna başladı.²¹ İki yıl süren ve hayatında önemli bir dönüm noktası olduğunu kendi ifadesiyle eserlerinde dile getiren İbn Ma'sûm 1068/1657 yılında Haydarâbâd'a ulaştı. Burada bulunduğu yıllarda da ilmî faaliyetlerini devam ettirdi.²² Burada bulunduğu on sekiz yıl boyunca Sultan Kutubşah'ın himayesinde ve babasının devlet kademelerindeki üst düzey görevleri sayesinde ilmî faaliyetlerine rahat bir şekilde devam etti. Ancak Kutubşah'ın ölümünden sonra hükümdar olan Vezir Mirza Ebu'l-Hasan, babası Nizâmeddîn Ahmed'i ve İbn Ma'sûm el-Medenî'yi hapse attırdı. Babasının 1086/1675 yılında hapisanede ölmesinin ardından hapisten kaçarak Burhânîpûr'a gidip Bâbürlü Hükümdarı Evrengzîb'e sığındı. Dönemin Bâbürlü Hükümdarı Evrengzîb İbn Ma'sûm'u çok iyi karşıladı ve ona han ünvanı vererek 1300 atlıdan oluşan askerî birliğe emir tayin etti. Daha sonra Hükümdar tarafından Ahmednagar şehrine Evrengâbâd muhafızı olarak görevlendirildi. Bir müddet burada görev yaptıktan sonra Mâhor genel valiliğine, ardından da Burhânîpûr saray dîvanı başkanlığına getirildi. Uzun yıllar bu görevi yürüttükten sonra Hükümdar'dan affını istedi ve görevinden istifa ederek ailesiyle birlikte yerleşmek üzere Mekke'ye gitti. Hac görevini yerine getirdikten sonra Medine'ye gitti. Bölge şartlarının değiştiği ve aradığı uygun bir ortamı bulamadığı gerekçesiyle yolculuğuna devam etti. Basra, Necef, Kerbelâ'ya uğrayarak Bağdat'a geldi. Buralarda da aradığı ilmî bir çevre bulamayan İbn Ma'sûm İran'a gitmeye karar verdi. Kum, Horasan, Meşhed ve İsfahan'dan sonra dedelerinin memleketi olan ve o dönemde bir ilim merkezi olan Şiraz'a geldi. Şiraz'da yerleşmeye karar veren İbn Ma'sûm büyük dedesi Mîr Gıyâseddin Mansûr'un kurucusu olduğu el-Medresetu'l-Mansûriyye'de ders vermeye başladı ve ömrünün sonuna kadar burada öğretim faaliyetlerini sürdürdü.²³

Şâirin vefat tarihi hakkında farklı bilgiler vardır. İbn Ma'sûm el-Medenî'nin vefatının hicrî 1117²⁴, 1118²⁵ ve 1119²⁶ olduğu şeklinde üç farklı tarih, kaynaklarda zikredilmektedir. Hayatının son dönemini atalarının yurdu olan Şiraz'da Medresetu'l-Mansûriyye'de ders vererek öğretim faaliyetleriyle geçiren İbn Ma'sûm, tercih edilen görüşe göre hicrî 1120 senesinde vefat etti ve Çerâğ-ı Cihân (الشاه چراغ) lakabıyla tanınan Seyyid Ahmed b. Mûsâ b. Ca'fer'in hazîresinde büyük dedesi Gıyâseddin Mansûr'un kabrinin yanına defnedildi.²⁷

1.2. İlmî kişiliği

İbn Ma'sûm el-Medenî'nin iyi bir zekâ ve güçlü bir hafızaya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Çok seyahat etmiş, farklı coğrafyalar görerek, bu bölgelerde bulunan seçkin ilim adamlarının ders halkalarına katılmıştır. Ziyaret ettiği ve yerleştiği yerlerin idarecilerinin teveccühü ile karşılaştı. Büyük bir askerî birlikten sorumlu muhafızlık görevi, bölge valiliği, Burhânîpûr saray dîvan başkanlığı gibi üst düzey önemli idarî görevlerde bulunmuştur.

²⁰ İbn Ma'sûm, (1988), *Sülvetu'l-Ğarîb*, s. 29.

²¹ el-Huseynî, Gulâmuddîn Ali Âzâd, (2015), *Subhatu'l-Mercân fi Êsêri Hindistan*, thk. Muhammed Sa'îd et-Tarîhî, Dâru'r-râfidîn, s. 160-161.

²² Ergin, M. Mesut, (2004), *İbn Ma'sûm el-Medenî Şâiran*, Dâru'l-Beyrûtî, s. 44; İbn Ma'sûm, (1988), *Sülvetu'l-Ğarîb*, s. 37.

²³ el-Huseynî, Gulâmuddîn Ali Âzâd, (2015), *Subhatu'l-Mercân*, s. 161-163; Öz, Mustafa, (2007), "İbn Ma'sûm" *DİA*, XX, 172.

²⁴ el-Huseynî, Gulâmuddîn Ali Âzâd, (2015), *Subhatu'l-Mercân*, s. 163; Corci Zeydan, (ts.) *Tarîhu Âdâbi'l-Lugati'l-Arabiyye*, Dâru'l-Hilâl, III, 306.

²⁵ Mirza Abdullah el-İsfahânî, (1980), *Riyâdu'l-Ulemâ*, thk. Seyyid Ahmed el-Huseynî, Matbaatu'l-Hiyâm, III, 367.

²⁶ el-Kummî, Abbâs, (2005), *Sefînetu'l-Bihâr*, s. 246.

²⁷ Ahmed en-Necefî, (1994), *el-Ğadîru fi'l-Kitâbi ve's-Sünneti ve'l-Edebi*, Muessesetu'l-A'lamî, XI, 406.

İbn Ma'sûm el-Medenî'nin eriştiği ilmî seviyede pay sahibi olan hocalarını Hicaz bölgesi ve Hindistan bölgesi âlimleri olarak ele almak mümkündür. Medine ve Mekke'de ders halkalarına katılıp ilim tahsil ettiği hocalarından bazıları şunlardır:

- Zeyneddin b. Hasan eş-Şâmî el-Âmilî (ö. 1062/1652)²⁸: İbn Ma'sûm el-Medenî “*Sulâfetu'l-Asr*” adlı eserinde Hicaz bölgesi âlim ve şâirlerinden bahsederken aynı zamanda hocası olan el-Âmilî'nin ilim ve faziletine dair övücü ifadelerde bulunmaktadır.²⁹

- Muhammed Bâkır el-Horasânî (ö. ?): Kaynaklarda hayatı hakkında detaylı bilgiye ulaşamayan el-Horasânî, İbn Ma'sûm el-Medenî'nin “*Sulâfetu'l-Asr*” adlı eserinde, devrinin müçtehitlerinden biri olarak vasıflandırdığı ve ders halkalarına katıldığını övgüyle ifade ettiği hocalarından birisidir.³⁰

- Abdullah Bâkşîr el-Mekkî (ö. 1078/1668): Hicaz bölgesi âlimlerinden olup İbn Ma'sûm el-Medenî'nin “Arap dili imamlarının sonuncusu” (خاتمة ائمة العربية) olarak vafettiği ilk dönem hocalarındandır.³¹

Hindistan'da yaşadığı dönem boyunca babasının üst düzey bir görevde bulunması sebebiyle dönemin seçkin âlimlerinden ders alma imkânı bulan el-Medenî'nin bu dönemde ilim tahsil ettiği hocalarından bazıları şunlardır:

- Muhammed eş-Şâmî el-Hasrî el-Âmilî (ö. 1093/1682): Hindistan'ı sonradan yurt edinen aslen Şam bölgesinden olduğu künyesinden anlaşılan Muhammed eş-Şâmî el-Âmilî, Hindistan'da dönemin önemli âlim, şâir ve edebiyatçılarından biridir.³² İbn Ma'sûm hocası Muhammed el-Âmilî'den fıkıh dersinin yanı sıra nahiv, beyân, nesir ve nazım gibi edebiyat ilimlerini tahsil etmiştir. Hocasının ilmî ve ahlâkî gelişiminde kendisi üzerinde büyük izler bıraktığını şu sözleriyle ifade eder:

وَلَهُ عَلَيَّ مِنَ الْحُقُوقِ الْوَاجِبِ شُكْرُهَا... وَهُوَ شَيْخِي الَّذِي أَخَذْتُ عَنْهُ فِي بَدءِ خَالِي...

“Şükretmemi gerektiren üzerimde (çok) hakları vardır. O, benim şu anki durumuma ulaşmama vesile olan ilk ilimleri aldığım üstadımdır.”³³

- Ca'fer bin Kemâleddîn el-Bahrânî (ö. 1091/1680): Terceme kitaplarında hakkında detaylı bilgiye ulaşamayan ancak İbn Ma'sûm el-Medenî'nin “*Silvetu'l-Ğarîb*” adlı eserinde kendisinden övgüyle ve döneminin faziletli âlimlerinden biri olarak bahsettiği hocalarındandır.³⁴

İbn Ma'sûm ile ilgili kaynaklarda verilen bu bilgiler, şâirin ilmî ve edebî kişiliğinin yanı sıra çok yönlü bir kültür ve birikime, aynı zamanda idarî bir kabiliyete de sahip olduğunu göstermektedir. Uzun yıllar idarî görevlerde bulunmuş, hükümdar tarafından itibarlı bir konumda iken yönetim değişiklikleri neticesinde yeni yöneticiler tarafından hasmâne tavırlarla karşılaşmıştır. Nitekim kırk altı sene gibi uzun bir süre kaldığı Hindistan'ı terk etmek durumunda kalmıştır.³⁵

Aslen Şirazlı bir aileye mensûp olmasına rağmen Medine'de doğmuş, ilköğrenimine burada başlayıp Mekke'de devam etmiş olması, çocukluk ve gençlik yıllarını buralarda geçirmiş olması sebebiyle kendisini Hicaz bölgesine ait olarak görmekte ve bunu şiirlerine yansıtılmaktadır. Kutsal bölgelere olan

²⁸ el-Muhibbî, Muhammed Emin, (t.s.), *Hulâsatu'l-Eser fi 'Ayâni'l-Karni'l-Hâdi 'Aşer*, Dâru Sâdır, s. 191-192.

²⁹ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, el-Mektebetu'l-Murtazaviyye, s. 308.

³⁰ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 491.

³¹ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 217.

³² el-Muhibbî, *Hulâsatu'l-Eser*, IV, 65-73.

³³ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 324.

³⁴ Ergin, M. Mesut, (2004), *İbn Ma'sûm el-Medenî Şâiren*, s. 55; İbn Ma'sûm, (1988), *Silvetu'l-Ğarîb*, s. 224.

³⁵ İbn Ma'sûm, (1968), *Envâru'r-Rabi'*, thk. Şâkir Hâdi Şükür, Matbaatu'n-Nu'mân, I, 8.

sevgi ve iştihakını, Hz. Peygamber'e olan sevgi ve muhabbetini methiye ve mersiye türünde yazmış olduğu kasidelerinde sıklıkla dile getirmektedir. Örnek: [Vâfir]

وَحَنَّ فُؤُدُهُ شَوْقًا لِنَجْدٍ وَأَيْنَ الْهِنْدُ مِنْ نَجْدٍ وَأَيَّ

...Gönlü iştihakla Necid'i (Hicaz bölgesini) özledi, Hindistan nerede?..Necid nerede?.. ve nereden..³⁶

وَمَبْدَأُ كُلِّ إِحْسَانٍ وَحُسْنَى
وَأَشْرَقَ فِي الْبَسِيطَةِ كُلِّ مَعْنَى

حَتَامُ جَمِيعِ رُسُلِ اللَّهِ حَقًّا
بِمَوْلِدِهِ أَضَاءَ الْكَوْنِ نُورًا

Hakikati getiren bütün Allah elçilerinin sonuncusu, Ve her iyiliğin ve güzelliğin başlangıcı,
Doğumuyla bütün kâinatı aydınlattı, ve yeryüzündeki her konağı aydınlattı.³⁷

1.3. Eserleri

Küçük yaşlarda şiir yazmaya başlayan İbn Ma'sûm çokça seyahat ederek farklı ülkeleri yurt edinmiş ve önemli idarî görevlerde bulunmuş olmasına rağmen geride birçok eser bırakmıştır. Geride bıraktığı eserleri özellikle Arap Dili ve Belagati olmak üzere çok yönlü bir ilmî birikime sahip olduğunu göstermektedir;

1- Riyâzu's-Sâlikîn fî Şerhi Sahîfeti Seyyidi's-Sâcidîn

Necmeddîn Bahâ el-Alevî'nin rivayet ettiği İmam Zeynelâbidîn'in elli dört dua ve münâcâtını içeren eser üzerine 1106/1694'te yazdığı şerhtir. Muhammed Emîn el-Hüseynî tarafından tahkik edilen eser Tahran (1271, 1304, 1317), Tebriz (1334) ve İstanbul'da(1951) basılmıştır.³⁸

2- Sülvetu'l-Ğarîb ve Usvetu'l-Erîb

Şâir 1064/1654 yılında başladığı, iki yıla yakın süren Hicaz-Hindistan yolculuğu esnasında yaşadığı ilginç olayları, karşılaştığı kimseleri, onlarla yaptığı müzakereleri anlattığı bu eserini 1075/1664 yılında tamamlamıştır.³⁹ Tahkiki Şâkir Hâdî Şükr tarafından yapılan eser *Rihletu İbn Ma'sûm el-Medenî ev Sülvetu'l-Ğarîb ve Usvetu'l-Erîb* adıyla Beyrut'ta 1988 yılında yayımlanmıştır.⁴⁰

3- Dîvân

İbn Ma'sûm el-Medenî'ye ait 5000 beyitten meydana gelen eser Şâkir Hâdî Şükr tarafından tahkik edilerek 1988 yılında Beyrut'ta neşredilmiştir. Eserin son bölümünde çeşitli şâirlerin şiirlerine yaptığı tahmisleri, bazı şâirlerin müveşşahlarına nazîreleri ve dostluk üzerine kaleme aldığı çeşitli urcûzeleri yer almaktadır.⁴¹

³⁶ İbn Ma'sûm, (1988), *Dîvan*, s. 437.

³⁷ İbn Ma'sûm, (1988), *Dîvan*, s. 438.

³⁸ el-Bağdâdî, İsmail Paşa, (1982), *Hediyetu'l-Ârifin*, Dâru'l-Fikr, I, 763.

³⁹ İbn Ma'sûm, (1988), *Sülvetu'l-Ğarîb*, s. 303.

⁴⁰ İbn Ma'sûm, (1988), *Rihletu İbn Ma'sûm el-Medenî ev Sülvetu'l-Ğarîb*, thk. Şâkir Hâdî Şükr, Âlemu'l-Kütüb.

⁴¹ Ahmed en-Necefi, (1994), *el-Ğadîr*, XI, 405; Öz, Mustafa, (2007), "İbn Ma'sûm", *DİA*, XX, 172.

4- *Envâru'r-Rabî' fi Envâ'il-Bedî'*

Şâirin Hz. Peygamberi methetmek için 1077/1666 yılında yazdığı ve içinde çoğunlukla bedîî sanatların geçtiği 149 beyitlik bedîiyye tarzındaki kasidesinin şerhidir. Eserde 12.000 beyte varan şiir örneklerinin yanı sıra birçok edebî metin, tarihî hadise ve fikhî mesele yer almaktadır. Eser ilk olarak Haydarâbad'da (h.1273), daha sonra Şâkir Hâdî Şûkr tarafından tahkik edilerek Tahran'da (h. 1304), 1968 yılında Kerbela'da ve 1969'da Necef'te neşredilmiştir.⁴²

5- *Sülâfetu'l-Asr fi Mehâsini's-Şu'arâi bi Külli Mısr*

Şâirin 1082/1671 yılında Hindistan'da kaleme aldığı, XI/XVII. yüzyılda yaşayan şairlerin biyografilerini ve şiirlerinden örnekleri içeren eseri ikinci bölümde detaylı olarak ele alınıp incelenecektir.

6- *el-Kelîmu't-Tayyib ve'l-Ğaysu's-Sayyib fi'l-Ed'iyeti'l-Me'sûre*

Hz. Peygamber ve Ehl-i beytten intikal eden duaları ihtiva eden eseridir. Kâsım Hüseyin Avz tarafından tahkik edilen eserin ilk olarak Tahran (1326) ve daha sonra 2013 tarihli Kuveyt baskıları mevcuttur.⁴³

7- *el-Hadâiku'n-Nediyye fi Şerhi'l-Fevâidi's-Samediyye*

Bahâeddin el-Âmilî'nin nahve dair yazmış olduğu *el-Fevâidu's-Samediyye* adlı eserinin şerhi olup İbn Ma'sûm el-Medenî'nin 1079/1699 da telif ettiği eseridir.⁴⁴

8- *ed-Deracâtu'r-Rafta' fi Tabakâti'l-İmâmiyye mine's-Şî'a*

İbn Ma'sûm el-Medenî'nin bu eserinde sahâbe, tâbiîn ve imamlardan doğrudan hadis rivayet eden muhaddislerle âlimler, fakihler, filozoflar, Arap edebiyatı âlimleri mutasavvıflar, hükümdarlar, emirler, vezirler, şairler ve ilimde meşhur kadınlar on iki bölümde ele alınmıştır.⁴⁵ Eser ilk olarak Necef'te 1962 senesinde Matba'atu'l-Haydariyye tarafından Muhammed Sâdık Bahru'l-Ulûm tahkiki ile neşredilmiştir.⁴⁶

9- *Hadîkatu'l-İlm* (Haydarâbad, 1266/1849)⁴⁷10- *Muvazzahu'r-Reşâd fi Şerhi'l-İrşâd*⁴⁸

Teftazânî'nin nahve dair yazdığı İrşâdu'l-Hâvî adlı eserinin şerhidir.⁴⁹

11- *ez-Zehra fi'n-Nahvi*⁵⁰

⁴² İbn Ma'sûm, (1968) *Envâru'r-Rabî'*, thk. Şâkir Hâdî Şükür, Matbaatu'n-Nu'mân.
İbn Ma'sûm, (2014), *el-Kelîmu't-Tayyib*, thk. Kâsım Hüseyin Avz, Mektebtu'l-Fikr; en-Necefî, (1994), *el-Ğadîr*, Muessesetu'l-A'lamî, XI, 404.
⁴⁴ en-Necefî, (1994), *el-Ğadîr*, XI, 348.
⁴⁵ İbn Ma'sûm, (1983), *ed-Deracâtu'r-Rafta' fi Tabakâti'l-İmâmiyye mine's-Şî'a*, thk. Muhammed Sâdık Bahru'l-Ulûm, Muessesetu'l-Vefâ.
⁴⁶ Ergin, M. Mesut, (2004), *İbn Ma'sûm el-Medenî Şâiren*, s. 70.
⁴⁷ Öz, Mustafa, (2007), "İbn Ma'sûm" *DİA*, XX, 173; Ergin, M. Mesut, (2004), *İbn Ma'sûm el-Medenî Şâiren*, s. 74.
⁴⁸ Ahmed en-Necefî, (1994), *el-Ğadîr*, XI, 404.
⁴⁹ Öz, Mustafa, (2007), "İbn Ma'sûm" *DİA*, XX, 173.
⁵⁰ Ahmed en-Necefî, (1994), *el-Ğadîr*, XI, 405.

12- *Ahvâlu's-Sahâbe ve't-Tâbi'in ve'l-'Ulemâ*

İbn Ma'sûm'un tamamlayamadığı eserlerindedir. Yalnız sahabeyle ilgili bölümünün bir kısmı yazılabiştir.⁵¹

13- *et-Tırâz fî 'İlmi'l-Luġa*

Fîrûzâbâdî'nin Kâmûs'u tarzında bir sözlük çalışması olup, ömrünün son günlerinde bir kısmını yazıp tamamlayamadığı bir eseridir.⁵²

Bu eserlerin yanı sıra teracim kitaplarında ismi geçen ancak günümüze kadar ulaşmamış diğer eserleri de şunlardır;

14- *Risâle fî Ağâlîti'l-Fîrûzâbâdî fî'l-Kâmûs*⁵³15- *et-Tezkira fî'l-Fevâidi'n-Nâdirâ*⁵⁴16- *Nefsetu'l-Masdûr*⁵⁵17- *Mihakku'l-Karîz*⁵⁶18- *Risâle fî'l-Müselâle bi'l-Âbâ*⁵⁷**2. Sulâfetu'l-'Asr**

İbn Ma'sûm'un tam ismi *Sulâfetu'l-Asr fî Mehâsini's-Şu'arâ' bi Külli Mısr* (سلافة العصر في محاسن الشعراء) adlı eseri XI. (XVII.) yüzyılda yaşayan şâirlerin biyografisini ve şiirlerinden örnekleri içermektedir. Müellif eserini Hindistan'da iken kaleme almış ve 1082/1671 yılında tamamlamıştır.⁵⁸ İbn Ma'sûm şâirleri yaşadıkları bölgelere göre gruplandırmış ve eserini 5 bölüme ayırmıştır.⁵⁹

Birinci bölümü "في محاسن أهل الحرمين الشريفين" olarak isimlendiren İbn Ma'sûm bu bölümde 34 Mekke şâirine, 14 Medine bölgesi şâirine yer vererek şiirlerinden örnekler zikretmiş ve ilk sırada babası Emîr Nizâmuddîn Ahmed b. Muhammed Ma'sûm el-Hüseynî'ye yer vermiştir.⁶⁰

İkinci bölümde "في محاسن أهل الشام ومصر ونواحيهما" başlığı ile 23 Şam ve 12 Mısır şâiri zikredilmiştir.

Üçüncü bölüm "في محاسن أهل اليمن" olarak isimlendirilmiş ve bu bölümde 14 Yemenli şâirden bahsedilmiştir.

⁵¹ Ergin, M. Mesut, (2004), *İbn Ma'sûm el-Medenî Şâiren*, s. 73.

⁵² Muhammed Bâkir el-Hânsârî, (1391), *Ravdâtu'l-Cennât*, thk. Esedullah İsmâiliyyân, Matbaatu'l-Hayderiyye, IV, 395.

⁵³ Ahmed en-Necefi, (1994), *el-Ġadîr*, XI, 404.

⁵⁴ Ahmed en-Necefi, (1994), *el-Ġadîr*, XI, 404.

⁵⁵ İbn Ma'sûm, (2006), *Rihletu İbn Ma'sûm*, thk. Şâkir Hâdî Şükkür, ed-Dâru'l-'Arabiyye li'l-Mevsû'ât, s. 7.

⁵⁶ İbn Ma'sûm, (2006), *Rihletu İbn Ma'sûm*, s. 7.

⁵⁷ Ahmed en-Necefi, (1994), *el-Ġadîr*, XI, 404.

⁵⁸ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 599.

⁵⁹ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 9.

⁶⁰ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 10.

Dördüncü bölümde “في محاسن أهل العجم والبحرين والعراق” başlığı altında 4 İran, 9 Bahreyn ve 6 Irak şâiri ele alınmış, şiirlerinden örnekler sunulmuştur.

Beşinci bölüm “في محاسن أهل المغرب” olarak isimlendirilmiş ve bu bölümde ise Marakeş-Fas bölgesine ait 8 şâire yer verilmiştir.⁶¹

Müellif eserin giriş bölümünde, bu eseri yazma amacını açıklama sadedinde Hafâcî'nin *Reyhânetu'l-Elibbâ ve Zehratu'l-Hayâtî'd-Dünya* adlı kitabının kendisine ulaştığını ve tam da kendisinin amaçladığı gayeye yönelik bir eser olduğunu zikrederek, eserin müellifi ve kitabı hakkında övücü ifadeler kullandıktan sonra bir takım eksik kalan yönleri tamamlama gayesiyle bu çalışmaya başladığını ifade etmektedir.⁶² Müellif yine eserin mukaddimesinde *Sülâfetu'l-Asr*'ı yazarken Se'âlibî'nin *Yetîmetu'd-Dehr* ve Ali b. Hasan el-Bâharzî'nin *Dümyetu'l-Kasr* adlı eserlerinin yöntemini takip ettiğini ifade etmektedir.⁶³ İbn Ma'sûm'un eseri, metodunu esas aldığı *Yetîmetu'd-Dehr* ve *Dümyetu'l-Kasr* ve yine zeyil olarak yazmayı amaçladığı *Reyhânetu'l-Elibbâ* eserlerinde olduğu gibi yöntem bakımından tabakât kitaplarından farklı olarak şâir ve edipleri alfabetik değil yaşadıkları şehir ve beldelere, mensup oldukları idarî bölgelere göre tasnif etmiştir.

İbn Ma'sûm yine mukaddime bölümünde eserini 5 kısma ayırdığını ve her bir bölüme başlık koyduğunu dile getirerek kitabını *Sülâfetu'l-Asr fi Mehâsini Ehli's-Şu'arâ' bi külli Mısr* olarak isimlendirdiğini ifade etmekte ancak niçin bu ismi seçtiğine dair bir izahat yapmamaktadır.

Eser sadece biyografi amacıyla kaleme alınmadığı için şâir ve edipler hakkında fazla biyografik bilgi verilmemiştir. Zengin nazım ve nesir seçmeleri ve bol şiir örnekleriyle, anekdotlardan meydana gelmektedir. Bu yönüyle eser bir şiir antolojisi niteliğindedir. Hicaz bölgesi şâirlerine sayıca daha fazla yer verildiği (Mekke 34 şâir, Medine 19), aynı zamanda Mekke ve Medineli şâirlerin biyografileri ile ilgili diğer bölge şâirlerine kıyasla daha fazla bilgi sunulduğu ve şiirlerinden örneklemelerin de daha fazla olduğu dikkati çekmektedir.

Üslûp bakımından, şâirin edebî/secili nesir biçimini tercih ettiği görülürken, yer yer övgü ve tasvirlerde abartılı ifadelerin dikkat çektiği söylenebilir. Örneğin Ebu'l-Bahr el-Hattî el-Bahrânî (ö. 1028/1619) adlı şair hakkında aşağıdaki ifadeleri kullanmaktadır:

ناهج طرق البلاغة والفصاحة. الزاخر الباحث الرحيب المساحة. البديع الأثر والعيان. الحكيم الشعر السادر البيان

“Belagat ve fesahat yollarının açıklayıcısı, edebiyata hâkimiyeti açısından çapı geniş, şiirin bilgini, ifadesi etkileyici”⁶⁴

Tanıttığı şairle ilgili secî sanatı içeren bir üslupla nesir biçiminde yukarıdaki ifadeleri zikrettikten sonra şairin şiirinden beyitlerle edebî yönüne örnekler sunmaktadır; [Kâmil]

كَالْغُصْنِ حَرَكَهُ الْهَوَى فَنَادَا

لَعِبْتُ بِعِطْفِيهِ الشَّمُولُ فَمَادَا

نُجَلًا وَأَزَامَ الْجَمَى أَجْبَادَا

رَبِّمْ أَعَارَ مَهَى الصَّرِيمِ لَوَاجِظًا

⁶¹ İbn Ma'sûm, (1906), *Sülâfetu'l-Asr*, S. 563-598.

⁶² İbn Ma'sûm, (1906), *Sülâfetu'l-Asr*, s. 8.

⁶³ İbn Ma'sûm, (1906), *Sülâfetu'l-Asr*, s. 7.

⁶⁴ İbn Ma'sûm, (1906), *Sülâfetu'l-Asr*, s. 524.

بيض الظبا يوم القراع جلادا

خنث الحَاظِ وإنَّها لأشدُّ من

Şarap onun gövdesini sarstı ve o da rüzgarın hareket ettirdiği bir dal gibi sallandı ve eğildi.

Bir ceylan ki iri gözlerini verimsiz toprakların yabani ineklerine, boyunlarını da bölgenin ceylanlarına emanet verdi.

Kadınsı bakışları savaş gününde çarpışırken kılıcın sivri ucundan daha kuvvetlidir.

Şâir ve ediplerin biyografilerini verirken önce onlarla ilgili ulaştığı bilgileri edebî/secili nesir şeklinde ifade ederek daha sonra şiiirlerinden örnekler vermektedir. Birçok şâir için benzeri övgü ifadeleri kullanılmaktadır. Şairin eserinde tanıttığı şairler için kullandığı söz konusu övgü ifadelerine aşağıdaki örnekleri vermek mümkündür;

الإمام العلامة . الهمام الفهامة . شيخ الاسلام . ملجأ الانام . مفتي المسلمين . صدر المدرسين . إمام الفقه والتفسير خاتمة أئمة العربية . أحد فضلاء اليمن . وواحد أدياء الزمن.

Bazı şâirlerin şiiirlerinden örnekler verirken şiiirleri konularına göre başlıklara ayırmıştır. Bu başlıklar şöyle sıralanabilir;

Zühd Hakkında Sözleri (وقوله في الزهد)⁶⁵

Hamaset (Coşku/Cesaretlendirme) İle İlgili Sözleri (وقوله في الحماسة)⁶⁶

Gazel Türü Sözleri (وقوله في الغزل)⁶⁷ veya

Haremeyn'in sultanını övmek için söylediği şiiirler (وقوله مادحًا سلطان الحرمين الشريفين)⁶⁸

Cinas (sanatı) ile ilgili Sözleri (وقوله في الجناس)⁶⁹

Eserin bütününe bakıldığında biyografisi ve şiiir örnekleri verilen şâirlere ayrılan bölümler yeknesaklık arz etmemektedir. Yani bir şâirle ilgili aktarılan bilgiler daha geniş yer tutarken bir başka şâirle ilgili daha az ve özlü bilgiler verilmektedir. Verilen örnek şiiirler içinde aynı durum söz konusudur.

İbn Ma'sûm şâirlerin şiiirlerinden örnekler aktardığı bölümlerde bazı şiiirler hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır. Beğendiği şiiirler hakkında övücü ifadeler kullanırken hatalı bulduğu şiiirlerin de hatalı yönlerine işaret etmektedir. Bu hatalar nahiv kural ve kâidelerine uygunsuzluk olabildiği gibi, belagat kuralları ile ilgili veya şiiir kusuru sayılabilecek hatalar da olabilmektedir. Örneğin;

Yemen bölgesi şâirlerini tanıttığı bölümde Yemenli bir şâir olan Şihâbuddin Ahmed b. Muhammed el-Ünsî el-Yemenî ile ilgili aşağıdaki bilgileri verirken aynı zamanda bahsi geçen şairin edebî yönüne dair de değerlendirmeler yapmaktadır:

شاعر حظي من الأدب بنصيب. وهو مع ذلك تارة يخطئ وطورا يصيب. ورد مكة المشرفة فمدح بها سلطانها السيد الشريف زيد بن محسن بقصيدة طويلة الذيل. فأجازه عليها جائزة سنوية الذيل. على أن نظام أبياتها غير مؤتلف. وانتساق معانيها يتفاوت ويختلف. فهي كما قيل درة.

⁶⁵ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 17.

⁶⁶ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 18.

⁶⁷ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 19.

⁶⁸ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 150.

⁶⁹ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 421.

Edebiyattan payı olan bir şairdir. Ancak bununla birlikte bazen hata yapar bazen isabet eder. Mekke-i Mükerrreme'de bulunmuş ve Mekke'nin Sultanı Seyyid Zeyd b. Muhsin'i oldukça uzun bir kaside ile methetmiştir. Bunun üzerine Sultan onu bu kasideinden dolayı ödüllendirmiştir. Ancak beyitlerinin sistemi alışlagelen beyit düzeninde değildir. Anlamlarındaki tutarlılık yer yer farklılık içermektedir. (Ancak bütün bunlara rağmen) o denildiği gibi bir cevherdir.⁷⁰

İbn Ma'sûm eserine aldığı şairlerden biri olan Yemenli şâir Şihâbuddin Ahmed b. Muhammed el-Ünsî ile ilgili girişte yaptığı bu değerlendirmeden sonra şaire ait bir şiirde geçen bir beyiti değerlendirirken tespit ettiği hataları ise şu cümlelerle dile getirmektedir;

هذا البيت ملحون القافية إذ صوابها النصب لأنها صفة لحال وهي اسم كان والظرف المقدم خبره .

“Bu beyit kâfiye açısından hatalıdır. Onun doğrusu beyitin “halel” kelimesinin sıfatı olması sebebiyle nasb olmasıdır. “Halel” (kelimesi) “kâne”nin ismidir, mukaddem zarf ise onun haberidir.”⁷¹

Söz konusu beyit şu şekildedir⁷²: [Tavîl]

فَتِلْكَ الرِّيَاضُ الْبَاسِمَاتُ كَانَ فِي
عَوَاتِقِهَا مِنْ سُندُسٍ حُلُلُ حُضْرٍ

“İşte bu gülümseyen (hoş) bahçeler, ipekten yeşil elbiseler onun omuzlarındadır.”

Yine aynı şaire ait bir başka beyitle ilgili olarak şu hataları zikretmektedir⁷³;

هذا من قبيح التشبيه على ما فيه من الخلل

“Bu (beyit) içerisinde bulunan bir uyumsuzluktan dolayı kötü bir teşbih (örneğidir).

Yukarıda belagat sanatlarından biri olan teşbih açısından uygun bir örnek olmadığını ifade ettiği beyit ise şu şekildedir.⁷⁴ [Tavîl]:

وإن سَحَبَتْ أَدْيَاهَا خَلت حيةً
إلى الماءِ تسعى ما لأَحْمَصِهَا أثر

Şayet uç kısmını, alt tarafındaki boşluktan gayret ederek suya doğru sürükleyip uzatabilseydi hayatta kalmaya devam ederdi.

Şair Muhammed el-Ünsî el-Yemenî yukarıdaki beyitin öncesinde dile getirdiği diğer beyitlerde hoş kokulu nergisler ve güllerden oluşan bir bahçenin zamanla solduğunu ifade ettikten sonra yukarıdaki benzetmeyi dile getirmekte, ancak İbn Ma'sûm ise bu benzetmeyi kötü bir teşbih olarak değerlendirmektedir.

Hatalı ve kusurlu bulunduğu hususlara işaret ettiği gibi hata olarak değerlendirilebilecek, ancak hakikatte hata olmadığını düşündüğü beyitlere dair de izahlar yapmaktadır. Hicaz bölgesi şâirlerinden bahsettiği bölümde Mekkeli bir şâir olan Cemâluddîn Muhammed b. Abdullah et-Taberî'ye ait bir şiiri değerlendirirken nahiv hatası olarak algılanabilecek bir durumu şu ifadelerle açıklamaktadır.

(تنبیه) قد يتوهم أن قوله في البيت الثالث فاني هالك فيه لا شك لحن بناء على أن لا نافية للجنس واسمها في مثل ذلك مبني على الفتح ولا لحن بل فيه وجهان أحدهما منع كونها نافية للجنس بل عاملة عمل ليس والخبر محذوف جوازا. والثاني أن تكون نافية للجنس إلا أنها ملغاة والرفع بالابتداء ولم يجب تكرارها لجواز تركه في الشعر فاعلم.

⁷⁰ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 462-463.

⁷¹ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 463.

⁷² İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 463.

⁷³ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 463.

⁷⁴ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 463.

“(Uyarı) (Şairin) üçüncü beyitteki “*تأني هالك فيه لا شك*” “şüphesiz ben bu konuda helak oldum” sözünde, buradaki “lâ”nın cinsini nefy eden “lâ” olması ve bu örnekteki isminin ise fetha üzere mebnî olması nedeniyle bir hata olduğu zannedilebilir. (Oysa) burada hatalı bir durum yoktur. İki vecih söz konusudur. Birincisi; Onun(lâ'nın) cinsini nefyeden lâ olması engellenmiş, aksine “leyse”nin ameli ile âmîl olup(leyse gibi amel edip), haberi cevazen hafzedilmiştir. İkinci (vecih) ise; cinsini nefyeden “lâ” olması ancak şu kadar var ki bu mülğâ bir durumdur. İbtidâî (cümle) olması nedeniyle merfu olmuş, şiirde terki câiz olduğundan tekrarı gerekmemiştir. Bunu böyle bil!”⁷⁵

2.1. Eserde Biyografisi Verilen Şâirler

İbn Ma'sûm el-Medenî'nin “*Sulâfetu'l-Asr*” adlı eserinde, yaşadıkları şehir ve beldelere, mensup oldukları idarî bölge/saraylara göre tasnif ederek biyografik bilgiler ve şiirlerinden örnekler verdiği şâirler şunlardır;

2.1.1. Mekke ve Medîne Şâirleri

1. Nizâmuddîn Ahmed b. Muhammed Ma'sûm el-Hüseyni (Müellifin babası)
2. Seyyid Ahmed b. Mes'ûd b. eş-Şerîf Hasen b. Berakât el-Hasenî
3. Seyyid İmaduddîn b. Berakât b. Ca'fer b. Berakât b. Ebî Ğayy el-Hasenî
4. Seyyid Muhammed Yahya b. el-Emîr Nizâmuddîn Ahmed el-Hüseynî
5. el-İmâm Abdulkâdir Muhyiddîn b. Yahya et-Taberî el-Hasenî eş-Şâfi'î el-Mekkî
6. el-İmâm Zeynelâbidîn b. Abdulkâdir et-Taberî el-Hasenî
7. el-İmâm Ali b. Abdulkâdir et-Taberî
8. Cemâluddîn Muhammed b. Abdullah et-Taberî
9. el-Fadl b. Abdullah et-Taberî
10. Abdurrahman Vecîhuddîn b. İsâ b. Mürşid el-Ömerî el-Hanefî
11. Kâdî Şihâbuddîn Ahmed b. İsâ el-Mürşidî
12. Hanîfüddîn b. Abdurrahman el-Mürşidî
13. Seyyid Ömer b. Abdurrahîm el-Basîr el-Hüseynî eş-Şâfi'î el-Mekkî
14. Kâdî Cemâluddîn b. Muhammed b. Hasen Verâz el-Mekkî
15. Şeyh Abdulmelik b. Cemâluddîn el-İsâmî
16. Şeyh Muhammed b. Ahmed el-Menûfi
17. Kâdî Abdulcevâd el-Menûfi
18. Kâdî Tâcuddîn b. Ahmed b. İbrahim el-Mâlikî el-Mekkî
19. Şeyh Muhammed b. eş-Şeyh Ahmed Hakîm el-Melik
20. Molla Ali b. Molla Kâsım b. Ni'metullah eş-Şirâzî el-Mekkî
21. Şihâbuddîn Ahmed b. Molla Ali
22. Şeyh Abdulaziz b. Muhammed ez-Zemzemî eş-Şâfi'î
23. Şeyh Fahrüddîn Ebû Bekr el-Hâtûnî
24. Şeyh Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Cevherî el-Mekkî
25. Şihâbuddîn Ahmed b. el-Fadl b. Muhammed Baksîr el-Mekkî
26. Cemâluddîn Muhammed b. Ahmed eş-Şâhid
27. Abdullah b. Sa'îd Baksîr

⁷⁵ İbn Ma'sûm, (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, s. 64.

28. Muhammed b. Sa'îd Bakşîr
29. Kâdî Muhammed b. el-Halîl el-İhsâî el-Mekkî
30. Takiyyüddîn b. Yahya es-Sincârî
31. Ahmed b. Abdullah b. Abdurrezzâk el-Mekkî
32. Affüddîn Abdullah b. Hüseyin b. Câşil es-Sakafî
33. Ebu'l-Fadl b. Muhammed el-Akkâd el-Mekkî
34. İbrahim b. Yûsuf el-Muhtâr el-Mekkî
35. Seyyid Hasan b. Şedgam el-Hüseyinî el-Medenî
36. Seyyid Muhammed b. Hasan b. Şedgam el-Medenî
37. Seyyid Hüseyin b. Ali b. Hasan b. Şedgam el-Hüseyinî
38. Seyyid Muhammed b. Abdullah el-Mûsevî el-Medenî
39. el-Hatîb Ahmed b. Abdullah el-Birrî el-Hanefî el-Medenî
40. Şeyh İbrahim b. ebi'l-Hasen el-Medenî
41. el-Hatîb Muhammed b. el-Hatîb İlyâs el-Medenî
42. el-Hatîb Abdullah b. el-Hatîb İlyâs
43. Şerafüddîn Yahya b. Abdulmelik el-İsâmî
44. Hüseyin b. Abdulmelik el-İsâmî
45. el-Edîb Ebû Humeyd el-Medenî
46. Şeyh Fethullah b. Nehhâs
47. Şeyh Dervîş Mustafa b. Kâsım et-Trablûsî
48. Şeyh Muhammed b. Mubârek Bakra' el-Hadramî el-Medenî

2.1.2. Suriye Şâirleri

1. Seyyid Nureddîn Ali b. Ebi'l-Hasen el-Hüseyinî eş-Şâmî el-Âmilî
2. Şeyh Hasen Zeynuddîn eş-Şehîd
3. Şeyh Zeyn b. Muhammed b. Hasen b. Zeynuddîn eş-Şâmî
4. Necîbüddîn Ali b. Muhammed b. Mekkî eş-Şâmî el-Âmilî
5. Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Harfûşî el-Huveyzî eş-Şâmî el-Âmilî
6. Allâme Muhammed b. Ali b. Mahmud b. Yusuf b. Muhammed b. İbrahim
7. Hüseyin b. Şahâbüddîn b. Hüseyin b. Hândâr eş-Şâmî el-Kerkî el-Âmilî
8. Şeyh Muhammed b. Hasan el-Hurr eş-Şâmî
9. Muhammed b. Ali el-Hurr el-Edîb eş-Şâmî el-Âmilî
10. Seyyid Ahmed es-Safedî ed-Dımaşkî eş-Şâmî
11. Şeyh Abdurrahman el-İmâdî Müftî'l-Hanefiyye bi Dımaşkî
12. el-Mevlâ Ahmed b. Şâhîn eş-Şâmî
13. Şeyh Hudar b. Ataullah el-Mevsilî eş-Şâmî
14. Ebu't-Tayyib Bedruddîn b. Rıza el-Âmirî eş-Şâmî
15. Hüseyin Çelebî b. el-Cezerî eş-Şâmî
16. el-Edîb Abdullatif b. Şemsüddîn Muhammed el-Mingârî
17. el-Edîb Muhammed el-Cevherî eş-Şâmî
18. Şeyh Muhammed b. Sa'îd el-Kâşenî ed-Dımaşkî eş-Sûfî

19. Ebu'l-Feth Muhammed et-Tînusî ed-Dımaşkî
20. Şeyh Muhammed Hadîr ed-Dımaşkî
21. Şeyh Fethullah b. Mahmud el-Bilûnî el-Halebî
22. Şeyh Mustafa el-Farfûrî
23. Şeyh Ğarasuddîn el-Hımsî el-Halîfî

2.1.3. Mısır Şâirleri

1. Seyyid Muhammed b. Musa el-Cevâdî el-Hasenî
2. Seyyid Ebu'l-Mevâhib Muhammed el-Bekrî
3. Ahmed b. Zeynelâbidîn el-Bekrî
4. Abdurrahman el-Bekrî
5. Tâcu'l-Ârifîn b. Muhammed b. Eminuddîn
6. Şeyh Cemâluddîn el-Mısrî el-'Alkamî
7. Şeyh Şerafuddîn Yahya el-Mısrî
8. Şeyh Muhammed b. Ahmed el-Hasâdî el-Mısrî
9. Bedruddîn Hüseyin Paşazâde
10. Şehâbeddin el-Hafâcî el-Mısrî
11. Seyyid Muhammed Vefa b. Zeynelabidin el-Hüseyinî el-Mısrî
12. Şeyh Dâvud el-Antâkî el-Hakîm

2.1.4. Yemen Şâirleri

1. Seyyid Muhammed b. Abdullah ez-Zeydî el-Yemenî
2. Seyyid Muhammed b. Abdullah b. el-Hâdî
3. Seyyid Hüseyin b. el-Mutahhar el-Yemenî
4. Seyyid Hatim b. es-Seyyid Ahmed el-Ehdel el-Hüseyinî
5. Seyyid Zeyn b. Ali el-Hucâf
6. Seyyid Muhammed b. Ahmed b. İmam Hâkim Bender
7. Seyyid İsmail b. İbrahim el-Hucâf
8. Seyyid Muhammed b. Abdulkâdir el-Mukâti'cî el-Yemenî
9. Şeyh Abdussamed b. Abdullah Bâksîr
10. Şeyh Abdurrahman b. el-Mehdî el-'Ukbî el-Yemenî
11. Şeyh Ali b. Hasan el-Merzûkî el-Yemenî
12. Şehâbuddîn Ahmed b. Muhammed el-Ünsî el-Yemenî
13. Bedruddin Muhammed b. Selman Ebû Fâdıl el-Merhebî el-Yemenî
14. el-Edîb Sârimuddîn İbrahim b. Salih el-Mühtedî el-Hindî el-Yemenî

2.1.5. Acem Şâirleri

1. el-Emir Muhammed Bâkır b. Muhammed el-Hasenî
2. Mirza İbrahim el-Hemedânî
3. el-Hakîm Ebu'l-Hüseyin et-Tabîb eş-Şîrâzî
4. Molla Feracullah eş-Şüsterî

2.1.6. Bahreyn Şâirleri

1. Seyyid Ali Mâcid el-Hüseynî el-Bahrânî
2. Seyyid Ebû Muhammed Hüseyin el-Ğarîfi el-Bahrânî
3. Seyyid Ebû Abdullah Muhammed b. Şebâbe el-Bahrânî
4. Seyyid Abdullah b. Şebâbe el-Bahrânî
5. Seyyid Nâsır b. Selman el-Kârûnî el-Bahrânî
6. Seyyid Abdurrıza b. Abdussamed el-Veliyy el-Bahrânî
7. Seyyid Ahmed b. Abdussamed el-Bahrânî
8. Seyyid Alevî b. İsmail el-Bahrânî
9. Ebu'l-Bahr Ca'fer b. el-İmâmu'l-Hattî el-Bahrânî

2.1.7. Irak Şâirleri

1. Seyyid Ebu'l-Ğanâim Muhammed el-Huliyî
2. Seyyid Hüseyin b. Kemâluddîn el-Ebraz el-Hüseynî el-Hulî
3. Şeyh Abdu Ali b. Nâsır b. Rahmetu'l-Hûzî
4. Şeyh Cemâluddîn Muhammed en-Necefi el-Mâlikî
5. Cemâluddîn Muhammed b. 'Avâd el-Huliyî
6. Şeyh İsa b. Hüseyin b. Şücâ' en-Necefi

2.1.8. Mağrib Şâirleri

1. Ebu'l-Abbâs Ahmed el-Mansûr el-Hasenî
2. Seyyid Ahmed el-Hasenî el-Mağribî
3. Seyyid Ali el-Mağribî el-Ahdarî
4. Ebû Fâris Abdulaziz Muhammed el-Festâli
5. Şeyh Ahmed Muhammed el-Mağribî el-Mâlikî
6. Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed eş-Şâmî el-Mağribî
7. Ebû Abdullah b. Ahmed el-Miklânî el-Fâsî
8. Şeyh Muhammed b. Yusuf el-Merâkeşî en-Nâsilî

3. Sonuç

Arap Edebiyatında tabakât türü telif geleneği İslâmî ilimlerin tedvini ve gelişimiyle doğru orantılı olarak gelişme göstermiştir. Kur'an ve hadis kaynaklı direktiflerin de etkisiyle ilme, âlime ve eserlerine verilen değerin bir göstergesi olarak âlimlerin adlarını ve eserlerini yaşatmak ve gelecek nesillere tanıtmak maksadıyla çeşitli tasnifler yapılarak farklı tür ve özelliklerde biyografik eserler yazılmış ve süreç içerisinde gelişme göstermiştir. İslamiyet'in yayılmaya başlamasıyla birlikte farklı milletler tarafından öğrenilmeye başlayan Arapça belli bir ırkın dili olmaktan çıkmış ve bütün bir İslam ümmetinin dili olmuştur. Müslüman topluluklar arasında ortak ilim dili haline gelen Arap diline farklı milletlerden birçok âlim katkıda bulunmuş ve eserler telif etmişlerdir. Bu âlimlerden birisi olan ve aslen Şırazlı bir aileye mensup olan İbn Ma'sûm el-Medenî'nin *Sulâfetu'l-Asr fî Mehâsini's-Şu'arâ' bi külli Mısr* adlı eseri XI. (XVII.) yüzyılda yaşayan şâirlerin biyografisini ve şiirlerinden örnekleri içermektedir. Müellif

eserini Hindistan'da iken kaleme almış ve 1082/1671 yılında tamamlamıştır. İbn Ma'sûm eserinde şâirleri yaşadıkları bölgelere göre gruplandırmış ve eserini 5 bölüme ayırmıştır.

Eser sadece biyografi amacıyla kaleme alınmadığı için şâir ve edipler hakkında klasik bir biyografi eserinden beklenecek düzeyde (doğum, ölüm tarihi, aile, neseb, eğitim vb.) bilgiler içermemekle birlikte zengin nazım ve nesir seçmeleri ve bol şiir örnekleriyle, anekdotlardan meydana gelmektedir. Bu yönüyle eser bir şiir antolojisi niteliğindedir. Antoloji tarzında ortaya konulan eserlerin amacı, her çeşit okuyucuya seslenebilecek seçkin örnekleri seçmeyi yapanın beğenisi ön planda olacak şekilde bir araya getirmektir. Şâirin *Sulâfetu'l-Asr* adlı eseri için de bu durum söz konusudur.

Üslûp bakımından, şâirin edebî/secili nesir biçimini tercih ettiği görülürken, yer yer övgü ve tasvirlerde abartılı ifadelerin dikkat çektiği söylenebilir.

Şâir ve ediplerin biyografilerini verirken önce onlarla ilgili ulaştığı bilgileri edebî/secili nesir şeklinde ifade ederek daha sonra şiirlerinden örnekler vermektedir.

İbn Ma'sûm şâirlerin şiirlerinden örnekler aktardığı bölümlerde bazı şiirler hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır. Beğendiği şiirler hakkında övücü ifadeler kullanırken hatalı bulunduğu şiirlerin de hatalı yönlerine işaret etmektedir. Şâir bu yönüyle güçlü bir eleştirel düşünceye sahip olduğunu göstermektedir.

İbn Ma'sûm el-Medenî'nin yaşamış olduğu XVII. yüzyılın ikinci yarısı ve XVIII. yüzyılın başlarını kapsayan dönem, kültürel ve ilmî çalışmalarıyla tarafsız bir şekilde incelendiğinde döneme dair Arap dili ve edebiyatı hakkında özellikle modern dönem bir kısım Arap Edebiyatı tarihçilerinin iddia ettiği gibi büyük bir çöküş yaşamadığı, aksine bu alanda pek çok kaliteli eserin yazıldığı ve birçok değerli edip ve şâirin yetiştiği görülmektedir.

Kaynakça

- Bûşiye, M. Ş. M. (2012), *Kutubu't-Tabakât: Zuhûruhâ ve Devruhâ ve Muhtevâhâ ve Hasâisuhâ*, Tunus, Dâru'l-Manzûme.
- el-Bağdâdî, A. (1997), *Hizânetu'l-edeb*, thk. Abdusselâm Hârûn, Kâhire, Mektebetu'l-Hancî.
- el-Bağdâdî, İ. P. (1982), *Hediyetu'l-Ârifîn*, Beyrut, Dâru'l-Fikr.
- el-Cumahî, İbn Sellâm. (2001), *Tabakâtu fuḥûli's-şu'arâ'*, thk. Mahmud Muhammed Şakir, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Durmuş, İ. (2010), "Tabakât", *DİA*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ergin, M. M. (2004), *İbn Ma'sûm el-Medenî Şâiran*, Dimeşk, Dâru'l-Beyrûtî.
- el-Hânsârî, M. B. (1391), *Ravdâtu'l-Cennât*, thk. Esedullah İsmâiliyyân, Tahran, Matbaatu'l-Hayderiyye.
- el-Huzâî, D. (1962), *Dîvânu Di'bil*, Nefef, Matbaatu'l-Âdâb.
- el-Huseynî, G. A. Â. (2015), *Subhatu'l-Mercân fi Êsêri Hindistan*, thk. Muhammed Sa'îd et-Tarihî, Beyrut, Dâru'r-râfidîn.
- İbn Kuteybe. (2007), *eş-Şi'r ve's- şu'arâ'*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Kâhire. Dâru'l-Meârif.
- İbn Manzûr. (1994), *Lisânu'l-Arab*, Beyrut, Dâru Sâdır.
- İbn Ma'sûm. (1988), *Sülvetu'l-Ğarîb*, thk. Şâkir Hâdi Şükür, Beyrut, 'Âlemu'l-Kutub.
- (1988), *Dîvânu İbn Ma'sûm*, thk. Şâkir Hâdi Şükür, Beyrut, 'Âlemu'l-Kutub.

- (1906), *Sulâfetu'l-Asr*, Tahran, el-Mektebetu'l-Murtazaviyye.
- (1968), *Envâru'r-Rabî'*, thk. Şâkir Hâdî Şükür, Necef, Matbaatu'n-Nu'mân.
- (1983), *ed-Deracâtu'r-Rafî'a fî Tabakâti'l-İmâmiyye mine's-Şî'a*, thk. Muhammed Sâdık Bahru'l-Ulûm, Beyrut, Müessesetu'l-Vefâ.
- (2006), *Rihletu İbn Ma'sûm*, thk. Şâkir Hâdî Şükür, Beyrut, ed-Dâru'l-'Arabiyye li'l-Mevsû'ât.
- İbnu'l-Mu'tez, Ebu'l-Abbâs Abdullah b. Muhammed, (1976), *Tabakâtu's- şu'arâ'il-muhdesîn*, thk. Abdussettâr Ahmed Ferâc, Kâhire, Dâru'l-Meârif.
- el-İsfahânî, M. A. (1980), *Riyâdu'l-Ulemâ*, thk. Seyyid Ahmed el-Huseynî, Kum, Matbaatu'l-Hiyâm.
- el-Kummî, A. (2005), *Sefnetu'l-Bihâr ve Medînetu'l-Hukmi ve'l-Êsêr*, Meşhed, Mecme'u'l-Buhûsi'l-İslâmiyye.
- el-Kureşî, E. Z. (2013), *Cemheretü eş'âri'l-'Arab*, thk. Salâhuddîn el-Hevvârî, Beyrut, el-Mektebetu'l-'Asriyye.
- el-Muhibbî, M. E. (t.s.), *Hulâsatu'l-Eser fî 'ayâni'l-karni'l-hâdî 'aşer*, Beyrut, Dâru Sâdır.
- en-Necefî, A. (1994), *el-Ğâdiru fî'l-Kitâbi ve's-Sünneti ve'l-Edebi*, Beyrut, Muessesetu'l-A'lamî.
- Öz, M. (1999), "İbn Ma'sûm", DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı.
- Sezgin, F. (1991), *G.A.S. / Târîhu't-Turâs el-'Arabî*, M. Fehmi Hicâzî, Suudî Arabistan, İdâretu's-Sekâfe ve'n-Neşr bi'l-Câmi'a.
- Subaşı, D. A. (2021), "Arap Edebiyatında Tabakât Türünün Gelişimi", *AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Doğu Dilleri Dergisi*, c. VI, s. 40.
- Zeydan, C. (ts.) *Târîhu âdâbi'l- luğati'l-Arabiyye*, Kâhire, Dâru'l-Hilâl.
- Ziriklî. (1980), *el-A'lâm*, Beyrut, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn.